

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2022 – Volume 31, Issue 2, pp. 61–75
<http://doi.org/10.18352/jsi.731>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

van Vrouwen en Mannen in Brussel, waar zij met anderen
de opstart en uitbreiding van de Zorgcentra na Seksueel
Geweld in goede banen leidt.

Lien de Leeuw is criminologe en heeft een master in het
sociaal werk. Dit artikel is gebaseerd op haar masterthesis.
Ze werkt inmiddels bij het Instituut voor de Gelijkheid

Correspondence to: Lien de Leeuw

E-mail: lien_deleeuw@hotmail.com

Category: STUDENT WORK

LIEN DE LEEUW

RUBRIEK

EEN TRANSITIEPROGRAMMA VOOR SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL IN ANTWERPEN: DE WERKZAME MECHANISMEN

SAMENVATTING

Diensten die opvang en bescherming bieden aan slachtoffers van mensenhandel hebben als ultieme doelstelling vaak een duurzame integratie van slachtoffers in de gastsamenleving voor ogen. Gelet op de complexe en uitgebreide noden van deze doelgroep is deze opdracht echter niet evident. Het vraagt een intensief en langdurig engagement van deze organisaties, die hiervoor niet steeds de middelen hebben. Dit artikel evalueert op verzoek van vereniging zonder winst oogmerk (vwz) Payoke¹ een Europees gefinancierd pilootproject voor slachtoffers van mensenhandel in Antwerpen. Dit transitieprogramma is erop gericht om met ondersteunende maatregelen de overgang van opvanghuis naar zelfstandig wonen te vergemakkelijken.

Op basis van de CAImeR theorie van Blom & Morén (2009) werd een programmatheorie ontwikkeld over dit transitieprogramma. De CAImeR theorie beoogt te verklaren waarom en hoe sociaal werk werkt. Het biedt zowel inzicht in de context, actoren, interventies en voorlopige

RUBRIEK

resultaten van een programma, als in de onderliggende werkzame mechanismen. In dit onderzoek leggen de resultaten bloot welke randvoorwaarden en mechanismen in het pilootproject kansrijk zijn om bij te dragen aan een duurzame integratie.

TREFWOORDEN

Mensenhandel, integratie, slachtoffers, mensenrechtenbenadering, empowerment

SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

Mensenhandel is een complex fenomeen. De concrete definitie en reikwijdte van het begrip verschilt van land tot land, maar een gemeenschappelijk aspect is steeds het uitbuiten van mensen. De exacte omvang van deze vorm van 'moderne slavernij' is moeilijk te achterhalen, gezien een groot deel van de slachtoffers onder de radar blijft (De Ruyver, Van Heddeghem, & Siron, 2001; Dell et al., 2019; Myria Federaal Migratiecentrum, 2019). In België zouden er volgens de Global Slavery Index 23.000 slachtoffers van mensenhandel zijn (Myria Federaal Migratiecentrum, 2019). Hoewel er onenigheid bestaat over de omvang van het probleem (Dell et al., 2019), mag het duidelijk zijn dat het bestaan ervan niet ter discussie wordt gesteld (Hodge & Lietz, 2007).

De noden van slachtoffers van mensenhandel zijn zeer divers en complex. In de literatuur wordt doorgaans een onderscheid gemaakt tussen korte- en langetermijnnoden van slachtoffers. (Brunovskis & Surtees, 2012; Busch-Armendariz, Nsonwu, Heffron, Hernandez, & Garza, 2009; Caliber, 2007; Clawson & Dutch, 2008a; Davy, 2015; McCarthy, 2018; Rijken, van Dijk, & Klerx-van Mierlo, 2013)

Vlak na de situatie van uitbuiting is er vooral behoefte aan basisnoden zoals opvang, voedsel, kledij en andere persoonlijke spullen, medische verzorging en veiligheid (Davy, 2015). Zodra deze vervuld zijn, kan de aandacht zich verleggen naar noden op lange termijn die gelinkt zijn aan het proces van herstel en de wens om een zelfstandig leven op te bouwen (Caliber, 2007; Davy, 2015). Waar wetenschappelijk onderzoek ondertussen heeft aangetoond dat opvanginitiatieven voor slachtoffers van mensenhandel er vaak in slagen om tegemoet te komen aan de behoeften op korte termijn, ligt dat heel wat moeilijker voor langetermijnnoden (Brunovskis & Surtees, 2012; McCarthy, 2018).

HET LIBES PROJECT

De bevinding dat slachtoffers niet klaar zijn om volledig zelfstandig te wonen op het moment dat ze een opvanghuis verlaten, was de drijfveer voor het Europees gefinancierd project Life Beyond the Shelter (LIBES). Vijf organisaties voor slachtofferhulp uit België, Italië, Spanje en Duitsland trachten met dit pilootproject tegemoet te komen aan de vele drempels in het leven van de slachtoffers die integratie bemoeilijken, zoals anderstaligheid, ongeletterdheid, kwetsbaarheid, wantrouwen ten opzichte van hulp- en dienstverlening, enz. (On the Road Cooperativa Sociale, Payoke, CAW, SOLWODI Deutschland, & Fondation Surt, 2019)

Samen wensen zij slachtoffers van mensenhandel van niet EU-landen een duurzame integratie in de gastsamenleving te bieden door het versterken van ondersteuningsmaatregelen bij de overgang van een opvanghuis naar zelfstandig wonen. In de projectdocumentatie wordt een aantal specifieke indicatoren benoemd die een aanwijzing kunnen geven over de mate van integratie van een persoon.² Daarnaast hebben de vijf organisaties gezamenlijk een behoefteonderzoek uitgevoerd naar de noden van slachtoffers bij hun overgang naar zelfstandig wonen, werd een gids ontwikkeld met lokale diensten die kunnen helpen bij het invullen van die noden en werd een trainingsprogramma ontwikkeld met aandacht voor praktische alledaagse vaardigheden noodzakelijk om zelfstandig te kunnen wonen. Tot slot werd ingezet op de ontwikkeling van een buddyprogramma, waarbij deelnemers indien gewenst gekoppeld worden aan *locals* die met hen op pad gaan om zo sociale inclusie te bevorderen. Het buddyprogramma kon helaas i.v.m. coronamaatregelen pas later van start gaan en is om die reden niet meegenomen in de ontwikkeling van de programmatheorie.

In Antwerpen staat de vzw Payoke mee op de barricaden voor de bescherming van slachtoffers van mensenhandel. Samen met begeleiders van het opvanghuis Asmodee van het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) Antwerpen hebben zij uitvoering gegeven aan het pilootprogramma in Antwerpen. In opvanghuis Asmodee wordt voor slachtoffers een veilige plek voorzien om tijdelijk te bekomen van hun uitbuitingssituatie.

Een belangrijk onderdeel van het pilootproject is de aandacht voor een veilige en betaalbare accommodatie voor slachtoffers, omdat ook na het verblijf in het opvanghuis de noden van de slachtoffers groot blijven. Gedurende de periode van één jaar hebben de deelnemers van het project recht op een betaalbare sociale woning. In die tijd krijgen zij de kans om het uitgebreide trainingsprogramma rond zelfstandig wonen af te werken, met onder andere een reeks workshops in groepsverband en een intensieve individuele begeleiding.

RUBRIEK

In België hebben de slachtoffers vanaf 1 oktober 2020 hun intrek genomen in verschillende transitie-units, verspreid over verschillende locaties in Antwerpen. Zowel de psychosociale begeleiders van Payoke als de individuele begeleiders van het CAW Antwerpen volgen de deelnemer verder op zodra deze van het opvanghuis naar een transitie-unit verhuist.

METHODOLOGIE

Er is reeds heel wat inkt gevloeid over het fenomeen mensenhandel en de noden en behoeften van slachtoffers. Wat vaak ontbreekt in dergelijke studies is een diepere verklaring over waarom en hoe een interventie in een bepaalde context nu net bepaalde resultaten kan teweegbrengen (Dell et al., 2019).

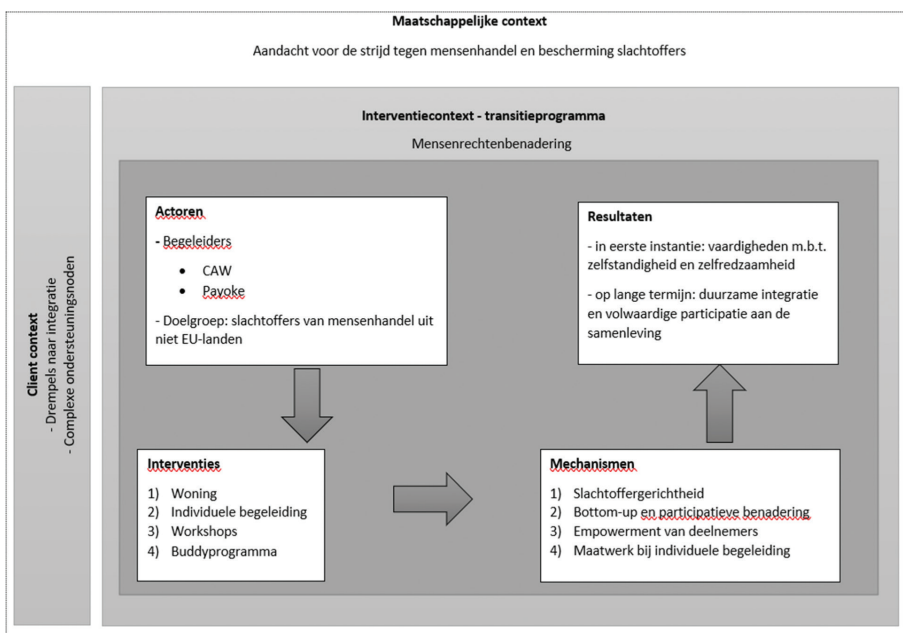
In dit onderzoek ligt de focus in navolging van de kritisch-realistische onderzoekstraditie dan ook op de achterliggende mechanismen die kunnen verklaren waarom een bepaalde interventie al dan niet werkt (Hermans, 2014). Eerder dan een antwoord te willen bieden op de vraag of het transitieprogramma werkt, wordt er op zoek gegaan naar verklaringen waarom, voor wie en onder welke omstandigheden deze interventie zou kunnen werken. De uitkomst van de evaluatie is dan ook uitdrukkelijk toekomstgericht en streeft naar relevante aanbevelingen in functie van een eventuele voortzetting van het pilootproject. Om na te kunnen gaan of het pilootproject slachtoffers van mensenhandel daadwerkelijk helpt bij hun overgang naar zelfstandigheid, zullen de werkzame principes worden blootgelegd die kunnen verklaren hoe en waarom het transitieprogramma hieraan zou kunnen bijdragen.

Om tot verklaringen omtrent werkzame principes te komen is een uitgebreide theoretische basis nodig (Astbury & Leeuw, 2010; Blom & Morén, 2009). De eerste stap van deze theorie gestuurde evaluatie bestond er dan ook uit een duidelijk conceptueel kader of programmatheorie te creëren, die vervolgens als leidraad kan dienen voor de evaluatie van het transitieprogramma. Een programmatheorie kan gezien worden als een set van assumpties door stakeholders over welke actie nodig is om een bepaald probleem aan te pakken (Chen, 2012). Om de programmatheorie te ontwikkelen, is gebruik gemaakt van de CAIMeR theorie van Blom en Morén (2009). Deze theorie werd ontwikkeld voor de evaluatie van sociaal werk interventies, waarbij er vooral aandacht gaat naar het verklaren van resultaten (Blom & Morén, 2009). Hiervoor moet eerst en vooral de Context van de interventie in kaart worden gebracht, aangezien deze invloed uitoefent op het verdere interventieproces (Boost, Cools, & Raeymaeckers, 2017). Nadien worden de betrokken Actoren besproken, de Interventie, de achterliggende verklarende Mechanismen en de te verwachten Resultaten. In de zoektocht naar verklarende mechanismen is het hanteren van een multi-

stakeholderperspectief noodzakelijk. Zo ontstaat een interventie op basis van bepaalde assumpties van *designers*, wordt deze interventie vervolgens in de praktijk gebracht door de *implementers*, waarna deze mogelijk een impact heeft op het leven van cliënten (Boost et al., 2017).

In een eerste fase is aan de hand van interne projectdocumenten, een bezoek aan het opvanghuis en gesprekken met de *designers* van de interventie en de teamverantwoordelijke bij Payoke een voorlopige programmatheorie opgesteld (Figuur 1).

In een tweede fase werd deze programmatheorie systematisch getoetst met één van de *designers* en werd deze gedurende het gehele onderzoek verder verfijnd. Om na te gaan of de veronderstellingen van de *designers* in bovenstaande programmatheorie overeenkomen met de vaststellingen in de wetenschappelijke literatuur, werd een aantal belangrijke kernconcepten uit deze programmatheorie verder uitgediept. Zo stellen de designers dat ze elke interventie hebben opgevat vanuit een

Figuur 1: Voorlopige programmatheorie.

RUBRIEK

mensenrechtenbenadering, waarbij de slachtoffers op gelijke wijze toegang krijgen tot hulp, ondersteuning, bescherming en rechtvaardigheid, zonder dat hun keuzevrijheid ingeperkt mag worden. De literatuur leerde dat een mensenrechtenbenadering in de context van slachtoffers van mensenhandel vertaald kan worden naar duurzame integratie van slachtoffers in de gastsamenleving. De volgende bouwstenen, die de basis uitmaken van een mensenrechtenbenadering voor slachtoffers van mensenhandel, werden geïdentificeerd: empowerment, het cliëntperspectief, generalistisch werken en nabijheid via outreachend werken. De overkoepelende randvoorwaarde voor al deze bouwstenen was de hulpverleningsrelatie tussen hulpverlener en cliënt.

Deze inzichten en bouwstenen uit de literatuurstudie hebben op hun beurt tot een analysekader geleid om de werkzame mechanismen binnen het transitieprogramma voor slachtoffers van mensenhandel verder te identificeren en analyseren. Aan de hand van interviews met de doelgroep en de *implementers* werd in een laatste fase van het onderzoek de aldus geformuleerde werkzame principes verder verfijnd (Figuur 2).

Naast gesprekken met designers en een documentanalyse zoals zonet gekaderd, werden diepte-interviews afgenomen met vijf begeleiders en twee slachtoffers. De interviews werden vervolgens geanalyseerd op basis van de *sensitizing concepts*. Hiermee wordt verwezen naar concepten die richting geven aan het onderzoek en die ervoor zorgen dat de onderzoeker aandacht heeft voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag (Mortelmans, 2013). Op die manier werd een definitieve programmatheorie ontwikkeld (Figuur 3).

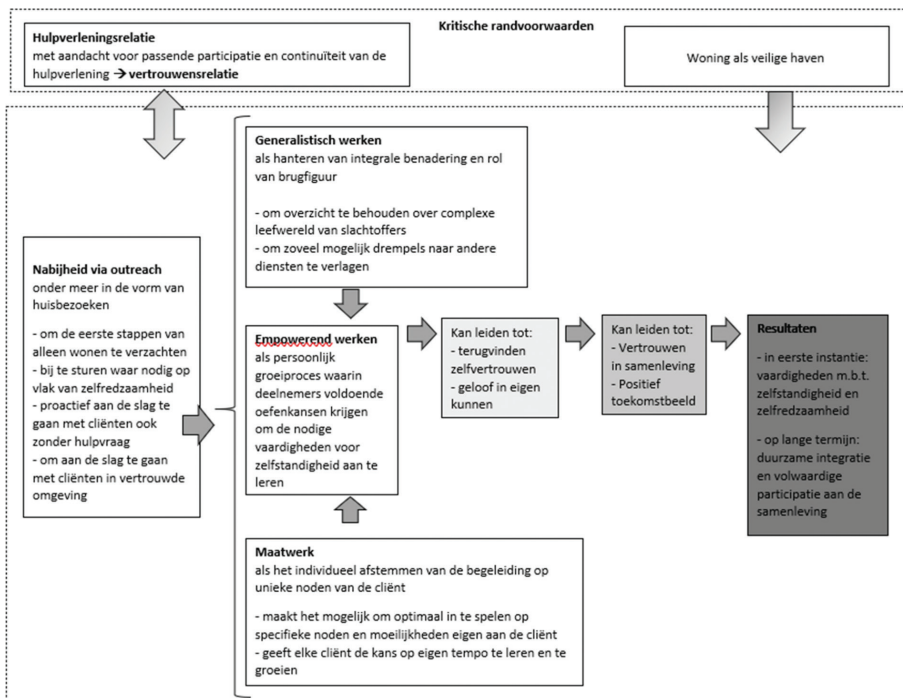
BEVINDINGEN

Uit de analyse van de werkzame mechanismen is gebleken dat de praktijkwerkers het samenspel van de verschillende interventies als duidelijke meerwaarde naar voren schuiven:

'Ik weet niet of de workshops op zich zo belangrijk zijn; het is de combinatie van al de stukken van LIBES wat belangrijk is... In de workshops krijgen ze dan de kennis, een basisinitiatie (...) en dan kunnen ze daarna zien in de realiteit: ik kan dit gebruiken eigenlijk, daar kan ik effectief iets mee doen ... en dan krijgen ze ook nog de mogelijkheid voor een buddy die hen een ander zicht kan geven op het leven in België... dat is heel goed' (hulpverlener 3).

Twee belangrijke randvoorwaarden werden geïdentificeerd bij de begeleiding van slachtoffers voor mensenhandel. Eerst en vooral biedt een eigen woning als een soort veilige basis

slachtoffers de nodige rust en privacy. Het is een plek waar ze de kans krijgen om verder te werken aan hun proces van herstel, integratie, hun zelfvertrouwen en hun vertrouwen in de maatschappij. Daarnaast is een belangrijke basisvoorwaarde de hulpverleningsrelatie waarbij wordt ingezet op vertrouwen en waarbij hulpverleners de nodige tijd en middelen krijgen. Op die manier ontstaat het mandaat om verder aan de slag te 'mogen' gaan met de cliënt. De vertrouwensband die hulpverleners opbouwen met hun cliënt geeft ook een vrijgeleide om zaken aan te kaarten, ook de minder aangename dingen: *'er zijn leuke momenten maar ook momenten waar je streng moet zijn en door die goede band kan de cliënt ook de strenge momenten een plaats geven. Het geeft de mogelijkheid om over alles te praten'* (hulpverlener 3). Deze randvoorwaarden werken ondersteunend en vormen op die manier de basis voor de andere werkzame mechanismen.

Figuur 2: Werkzame mechanismen.

RUBRIEK

Hiernaast werden vier onderling samenhangende werkzame mechanismen ontdekt, die iets kunnen vertellen over de manier waarop het transitieprogramma bijdraagt aan een duurzame integratie van slachtoffers van mensenhandel.

Het eerste belangrijke principe bij het werken met slachtoffers van mensenhandel is empowerment. Empowerment wordt door verschillende auteurs beschreven als de manier om met slachtoffers van mensenhandel aan de slag te gaan en als onderdeel van een succesvolle re-integratie (Brunovskis & Surtees, 2012; Busch-Armendariz et al., 2009; Gatens, 2019; Potocky, 2010; Shigekane, 2007). Het is belangrijk om opnieuw een gevoel van controle te hebben en zich sterk te leren voelen (Busch-Armendariz et al., 2009), om zelfvertrouwen terug te winnen (Gatens, 2019) en opnieuw een eigen stem te vinden en rechten uit te oefenen (Armstrong, 2008). Door de deelnemers de nodige vaardigheden aan te leren, krijgen zij de kans om te groeien en aan zelfstandigheid te winnen. Het gaat om basisvaardigheden die toelaten zelfstandig te kunnen functioneren in een vreemd land zoals: taalvaardigheid, kennis van nationale wetten en diensten, huishoudelijke vaardigheden, leren budgetteren, enz.

Zowel deelnemers als begeleiders zien het transitiejaar als een oefenjaar, waarin slachtoffers de nodige kansen moeten krijgen om: *'alle stappen zelf uit te voeren en zo van a tot z zo zelfstandig mogelijk te worden'*. Oefenkansen worden zowel in groepverband geboden tijdens de workshops als individueel tijdens verdere begeleiding. De kracht van de groep tijdens de workshops is hierbij zeer belangrijk. Deelnemers leren van elkaars verhalen, leren voor zichzelf opkomen in groep en vinden eveneens gezelschap in de groep. Hierdoor krijgen deelnemers de kans hun zelfvertrouwen terug te vinden en geloof in het eigen kunnen te laten groeien. Wanneer dit lukt, heeft dit ook een impact op de manier waarop ze naar de toekomst kijken. Beide elementen zijn cruciaal voor slachtoffers om hun doelen na te streven en uiteindelijk succesvol te integreren in de samenleving.

Het tweede verklarende mechanisme is maatwerk. Werken op maat en vanuit het perspectief van de cliënt, maakt het mogelijk om aan de slag te gaan met de specifieke noden en moeilijkheden en om elke cliënt de kans te geven op eigen tempo te leren en te groeien. Integratie vraagt een individuele aanpak op maat (Clawson & Dutch, 2008a; Macy & Johns, 2011; Potocky, 2010; Project Hope International, 2006; United States Agency for International Development, 2007). Afhankelijk van hoeveel vooruitgang slachtoffers gemaakt hebben in hun proces van herstel hebben ze behoefte aan verschillende types en intensiteit van hulp- en dienstverlening (Macy & Johns, 2011). Het is de cliënt zelf die het startpunt bepaalt (Clawson & Dutch, 2008b).

In de context van het transitieprogramma wordt voor elke cliënt zoveel mogelijk bekeken welke psychologische, medische, financiële en andere noden er zijn en wie deze het best kan invullen.

Begeleiders benadrukken dat elke cliënt een eigen handleiding heeft en dat ze *'zoveel mogelijk hun begeleiding aanpassen aan het tempo van de cliënt, aangezien ze niet kunnen verwachten dat ze allemaal op dezelfde manier gaan reageren'* (hulpverlener 3). Ook de leermogelijkheden en het proces van traumaverwerking van cliënten verschillen en worden per persoon bekeken.

Het tempo van wat wanneer aan bod komt is een soort synergie: eerst moeten we een gevoel van veiligheid en structuur bij de cliënt creëren, maar ook op medisch en psychisch vlak is het zeer belangrijk te weten wat speelt bij de personen vanaf de start, want dit oefent allemaal invloed uit op de begeleiding (hulpverlener 4).

Een derde verklarend mechanisme is het generalistisch werken, dat bestaat uit een integrale benadering en een specifieke functie voor de generalist als brugfiguur. Een integrale aanpak afgestemd op de unieke situatie van het slachtoffer is nodig, omdat de noden vaak complex, uiteenlopend en onderling verweven zijn (Brunovskis & Surtees, 2012; Potocky, 2010). Ook hun constante interactie met een zeer complexe juridische en maatschappelijke context, vaak onbekend voor slachtoffers, maakt aandacht voor alle verschillende levensdomeinen van een slachtoffer noodzakelijk (Davy, 2015). De rol van brugfiguur wordt bij de (re-)integratie van slachtoffers van mensenhandel eveneens genoemd als kritische randvoorwaarde (Bales & Lize, 2005; Caliber, 2007; Clawson & Dutch, 2008b; Davy, 2015; Surtees, 2015). Het is aan de hulpverlener om slachtoffers wegwijs te maken in de complexe kluwen van hulpverlening, wetgeving en betrokken diensten en om de belangen van de cliënt te behartigen bij andere diensten (Clawson & Dutch, 2008b).

Hier wordt gesuggereerd dat deze manier van werken noodzakelijk is om overzicht te behouden over de complexe leefwereld van slachtoffers van mensenhandel en zo de drempels voor de cliënt naar andere diensten te kunnen verlagen. Een hulpverlener verklaart hoe ze als brugfiguur vaak context moeten geven, zowel aan cliënt als aan officiële instanties:

Het Engels van onze cliënten is geen 'Oxford Engels' da's Afrikaans Engels, da's een heel groot verschil (...) Soms beginnen mensen tegen hun te praten in Oxford Engels en dus zit je als begeleider te vertalen van Engels naar Engels. Die mensen van de administratie zitten dan te kijken van 'wat doe je?' en hebben niet door dat onze deelnemers het niet begrijpen (hulpverlener 3).

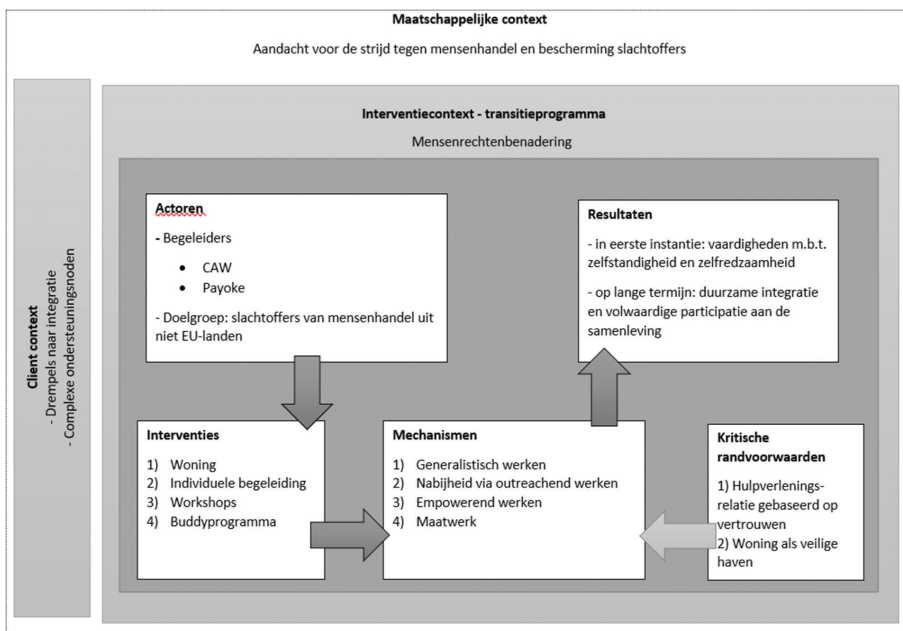
Ten slotte is ook nabijheid binnen het transitieprogramma een erg belangrijk mechanisme. Nabijheid wordt in de context van het transitieprogramma gefaciliteerd via outreachende huisbezoeken. De deelnemers appreciëren de aanwezigheid en bereikbaarheid van de begeleiders. Eén deelnemer benadrukt dat ze het goed vond om te weten dat: *'ze voor jou willen zorgen, kijken of het goed*

RUBRIEK

gaat en of er geen problemen zijn – dus nu en dan checken ze eens of het gaat' (deelnemer 1, eigen vertaling). Op die manier kon men de eerste stappen van alleen wonen verzachten. De huisbezoeken worden ook aangegrepen als een soort van controlemoment om te kunnen bijsturen waar nodig op het vlak van zelfredzaamheid. Als er iets niet goed lukt in huis kunnen de begeleiders de deelnemers ondersteunen en extra leerkansen bieden. Daarnaast laat outreachend werken ook toe om proactief aan de slag te gaan met cliënten, zelfs als ze geen specifieke hulpvraag formuleren. Begeleiders beweren namelijk dat het eigen is aan de doelgroep dat:

Ja niet alle cliënten gaan de problemen kunnen benoemen, gaan zich daar bewust van zijn en niet alle cliënten gaan spontaan aankloppen ook nie, dus ge moet echt wel even proactief zijn om cliënt geregeld te zien en om die te kennen en om die vertrouwensband te hebben om al de dingen te kunnen aanvoelen en aankaarten op de gepaste manier (hulpverlener 2).

Het aan de slag gaan met cliënten in een vertrouwde omgeving kan er voor zorgen dat cliënten zich meer op hun gemak voelen en er mogelijkheden ontstaan om samen iets te bereiken.

Figuur 3: Definitieve Programmatheorie.

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Aan de hand van de CAIMeR-theorie werd een programmatheorie ontwikkeld van een gloednieuw pilootproject voor slachtoffers van mensenhandel in Antwerpen. Deze programmatheorie bracht een duidelijk overzicht van de concrete werkwijzen binnen het transitieprogramma, dat nog in volle ontwikkeling was. De context, actoren en interventies van het pilootproject werden beschreven, maar nog belangrijker, er werden werkzame mechanismen geformuleerd die zouden kunnen verklaren waarom en hoe het pilootproject al dan niet werkt.

Dit onderzoek draagt bij aan een relatief onontgonnen onderzoeksdomein en biedt de nodige inzichten in de werkzame mechanismen van het transitieprogramma. De resultaten tonen hoe (1) empowerend werken, (2) generalistisch werken, (3) werken op maat en (4) nabijheid via outreachend werken in hun onderlinge samenhang kunnen bijdragen aan een duurzame integratie. Het kan daarom nuttig zijn voor toekomstige initiatieven deze werkzame principes in het achterhoofd te houden, gezien de resultaten suggereren dat alle hierboven opgesomde principes in meer of mindere mate kunnen bijdragen aan de integratie van het slachtoffer in de gastsamenvleving.

Een belangrijk risico voor het pilootproject is de manier waarop het systeem van verblijfsrecht voor slachtoffers van mensenhandel is opgezet in België. Het recht op verblijf in het land en het recht op begeleiding door vzw Payoke hangt samen met het verloop van de gerechtelijke procedure. Verleent het slachtoffer geen voldoende medewerking aan het gerechtelijk onderzoek of wordt de kwalificatie mensenhandel uiteindelijk niet weerhouden, dan verliest een slachtoffer diens verblijfsrecht en bijgevolg ook de toegang tot het transitieprogramma.

Hoewel deze masterproef een meerwaarde biedt op verschillende vlakken, moeten we ook de nodige voorzichtigheid aan de dag leggen wat de resultaten betreft. Het is belangrijk om te benadrukken dat het pilootproject op het moment van de interviews slechts 6 à 7 maanden lopende was, wat betekent dat het pilootproject slechts halfweg was. Bovendien was een deel van de groepsactiviteiten die normaal plaatsvinden tijdelijk gestaakt in het licht van de COVID-19 gezondheidscrisis. Vermoedelijk heeft dit voor een aantal deelnemers betekend dat zij hierdoor beduidend minder kansen op sociale inclusie en het opbouwen van hun sociaal netwerk aangeboden kregen. Dit zou dus ook een impact kunnen hebben op de uiteindelijke integratie van slachtoffers in de samenleving. Het moet echter duidelijk zijn dat het niet de bedoeling was om een voor- en nameting te doen wat de mate van integratie van de deelnemers betreft.

RUBRIEK

Ook de taalbarrière van de deelnemers was een bijkomende moeilijkheid. Voor de betrokken geïnterviewden was de taal waarin het interview plaatsvond telkens niet hun moedertaal. Zo dreigt het gevaar dat bepaalde nuances niet gecapteerd worden of verloren gaan tijdens de interviews.

Toekomstig onderzoek zou zich moeten focussen op de ervaringen van een groter aantal deelnemers aan het transitieprogramma. Idealiter worden interviews met slachtoffers ook afgenomen in hun moedertaal, zodat alle mogelijke nuance in het antwoord van de geïnterviewde bewaard blijft. Bovendien zou ook een voor- en nameting van de indicatoren voor integratie nuttig zijn. Op die manier kunnen de in deze masterproef beschreven werkzame mechanismen naast een kwantitatieve maatstaf worden gelegd. Ook het buddy-project zou in de toekomst nauwer bekeken moeten worden.

NOTEN

1 In België zijn er drie niet-gouvernementele organisaties actief die erkend zijn door de overheid voor bijstand aan en bescherming van de rechten van slachtoffers van mensenhandel, waaronder vzw Payoke in Antwerpen.

2 Het gaat om: (1) veilige en betaalbare accommodatie, (2) rechtspositie, (3) professionele mogelijkheden, (4) onderwijs- en opleidingsmogelijkheden, (5) veiligheid en zekerheid, (6) gezonde sociale omgeving, (7) sociaal welzijn en positieve interpersoonlijke relaties, (8) economische situatie, (9) fysiek welzijn, (10) mentaal welzijn, (11) toegang tot diensten, (12) motivatie en toewijding aan proces van integratie, (13) juridische problemen en voortgang rechtszaak, (14) welzijn van secundaire begunstigen (zoals familie, leden van de gastsamenleving, enz.)

REFERENTIES

- Armstrong, H. C. (2008). *Rebuilding lives: An introduction to promising practices in the rehabilitation of freed slaves*. Free the slaves.
- Astbury, B., & Leeuw, F. L. (2010). Unpacking black boxes: Mechanisms and theory building in evaluation. *American Journal of Evaluation*, 31(3), 363–381. DOI: 10.1177/1098214010371972.
- Bales, K., & Lize, S. (2005). Trafficking in persons in the United States. *Reporte para el National Institute of Justice*.
- Blom, B., & Morén, S. (2009). Explaining social work practice — The CAIMeR theory. *Journal of Social Work*, 10(1), 98–119. DOI: 10.1177/1468017309350661.

- Boost, D., Cools, P., & Raeymaeckers, P. (2017). Handvatten voor de ontwikkeling en evaluatie van lokaal sociaal beleid: het CAIMeR-model. In P. Raeymaeckers, C. Noël, D. Boost, C. Vermeiren, J. Coene, & S. Van Dam (Eds.), *Tijd voor sociaal beleid: Armoedebestrijding op lokaal niveau. Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2017* (pp. 153–168). Leuven / Den Haag: Acco.
- Brunovskis, A., & Surtees, R. (2012). A fuller picture: Addressing trafficking-related assistance needs and socio-economic vulnerabilities. *The Fafo/NEXUS Institute Project: improving services to trafficked persons*. Norway: Fafo/NEXUS Institute.
- Busch-Armendariz, N., Nsonwu, M. B., Heffron, L. C., Hernandez, M., & Garza, J. (2009). *A research study on human trafficking victims: Survivors speak out about long-term needs*. Institute on Domestic Violence and Sexual Assault - Center for Social Work Research - School of Social Work - The University of Texas at Austin.
- Caliber. (2007). *Evaluation of Comprehensive Services for Victims of Human Trafficking: Key Findings and Lessons Learned*. Geraadpleegd via <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/218777.pdf>.
- Chen, H. T. (2012). Theory-driven evaluation: Conceptual framework, application and advancement. In *Evaluation von Programmen und Projekten für eine demokratische Kultur* (pp. 17–40). Springer.
- Clawson, H. J., & Dutch, N. (2008a). *Addressing the Needs of Victims of Human Trafficking: Challenges, Barriers, and Promising Practices*. US Department of Health and Human Service, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation. Geraadpleegd via <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/75471/ib.pdf>.
- Clawson, H. J., & Dutch, N. (2008b). *Case management and the victim of human trafficking: A critical service for cliënt success*. US Department of Health and Human Service, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation Geraadpleegd via <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/75416/ib.pdf>.
- Davy, D. (2015). Understanding the support needs of human-trafficking victims: A review of three human-trafficking program evaluations. *Journal of Human Trafficking*, 1(4), 318–337. DOI: 10.1080/23322705.2015.1090865.
- Dell, N. A., Maynard, B. R., Born, K. R., Wagner, E., Atkins, B., & House, W. (2019). Helping survivors of human trafficking: A systematic review of exit and postexit interventions. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 183–196. DOI: 10.1177/1524838017692553.
- De Ruyver, B., Van Heddeghem, K., & Siron, N. (2001). De strijd tegen mensenhandel: beleidsprioriteit in België. *Tijdschrift voor Criminologie*, 43(4), 408–417.

- Gatens, A. (2019). *An evaluation of transitional housing programs in Illinois for victims of domestic violence and/or human trafficking*. Chicago: Illinois Criminal Justice Information Authority.
- Hermans, K. (2014). Methodieontwikkeling, evaluatieonderzoek en de body of knowledge van het sociaal werk. *Journal of Social Intervention*, 23(1), 33–52.
- Hodge, D. R., & Lietz, C. A. (2007). The international sexual trafficking of women and children: A review of the literature. *Affilia*, 22(2), 163–174. DOI: 10.1177/0886109907299055.
- Macy, R. J., & Johns, N. (2011). Aftercare services for international sex trafficking survivors: Informing US service and program development in an emerging practice area. *Trauma, Violence, & Abuse*, 12(2), 87–98. DOI: 10.1177/1524838010390709.
- McCarthy, L. A. (2018). Life after Trafficking in Azerbaijan: Reintegration experiences of survivors. *Anti-Trafficking Review* (10). DOI: 10.14197/atr.201218107.
- Mortelmans, D. (2013). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*: Acco Leuven.
- Myria Federaal Migratiecentrum. (2019). *Jaarlijks evaluatieverslag 2019. Mensenhandel en mensensmokkel: Slagkracht voor slachtoffers*. Geraadpleegd via https://www.myria.be/files/Jaarverslag_2019_Mensenhandel_en_mensensmokkel.pdf.
- On the Road Cooperativa Sociale, Payoke, CAV, SOLWODI Deutschland, & Fondation Surt. (2019). *Een wereld die ik kan vertrouwen. De behoeften van slachtoffers mensenhandel uit derde landen die overgaan van het opvanghuis naar zelfstandig wonen in hun gastland*. Geraadpleegd via https://libes.org/wp-content/uploads/2020/01/RAPPORTNEenwerelddieikkanvertrouwen_2296.pdf.
- Potocky, M. (2010). Effectiveness of services for victims of international human trafficking: An exploratory evaluation. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 8(4), 359–385. DOI: 10.1080/15562948.2010.522462.
- Project Hope International. (2006). *Transitional Housing Toolkit For Anti-trafficking Service Providers*. Geraadpleegd via <https://www.dcjs.virginia.gov/sites/dcjs.virginia.gov/files/publications/victims/transitional-housing-toolkit-anti-trafficking-service-providers.pdf>.
- Rijken, C., van Dijk, J., & Klerx-van Mierlo, F. (2013). *Mensenhandel: het slachtofferperspectief. Een verkennende studie naar behoeften en belangen van slachtoffers mensenhandel in Nederland*. Tilburg: International Victimology Institute Tilburg.
- Shigekane, R. (2007). Rehabilitation and community integration of trafficking survivors in the United States. *Human Rights Quarterly*, 29(1), 112–136. DOI: 10.1353/hrq.2007.0011.

- Surtees, R. (2015). *Beyond trafficking. The re/integration of trafficking victims in the Balkans 2007 to 2014*. Geraadpleegd via <https://nexushumantrafficking.files.wordpress.com/2015/06/beyond-trafficking-final-report.pdf>.
- United States Agency for International Development. (2007). *The rehabilitation of victims of trafficking in group residential facilities in Foreign Countries*. Geraadpleegd via <http://un-act.org/wp-content/uploads/2015/06/USAid-on-HT-Rehabilitation.pdf>.